

UDC: 32.; 323.; 324.; 329.

LBC: 60.81; 60.82; 60.88

MJ № 341

 10.33864/2617-751X.2025.v8.i6.166-186

DIGITAL DEVELOPMENT MODELS IN INTERNATIONAL RELATIONS

Shabnam Zeynalova*

Abstract. Digital diplomacy provides a platform both for establishing direct relations between states and for enabling non-state actors to play an active role in diplomacy. It facilitates the conduct of diplomatic relations not only through formal and official channels but also via social media, web platforms, applications, and artificial intelligence-based technologies. The new environment shaped by digitalization allows states to move beyond traditional diplomatic methods to communicate with a broader audience and to promote their national interests in a more strategic manner. In such a context, a thorough analysis of the theoretical foundations of digital development models and their practical manifestations affecting interstate relations is essential. The primary objective of this study is to analyze the impact of digitalization and emerging technologies on international relations and diplomacy in the contemporary era, to evaluate how digital diplomacy introduces new forms into interstate relations, and to assess the ways in which it transforms the international relations environment. The novelty and significance of digital diplomacy stem from the new dynamics it creates within interstate relations. This research comprehensively examines the theoretical models and practical application areas of digital diplomacy, analyzing new manifestations of digital development on the global stage. In this article, analytical and comparative scientific methods are employed to identify the theoretical foundations of digital diplomacy and to evaluate its practical impact on international relations. The analytical method is used to examine the effects of digitalization on interstate relations, while the comparative approach is applied to analyze digital diplomacy practices across different countries.

Keywords: Digital diplomacy, international relations, digitization, artificial intelligence, information technology, new diplomacy models

* Doctor of Philosophy in Political Science,
Associate Professor, Department of International Relations, Azerbaijan Tourism and Management University,
Doctoral candidate in the Doctor of Sciences program at the Institute of Philosophy and Sociology, Azerbaijan
National Academy of Sciences (ANAS); Baku, Azerbaijan
E-mail: shabnamzeynalova@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-2665-4753>

To cite this article: Zeynalova, Sh. [2025]. DIGITAL DEVELOPMENT MODELS IN INTERNATIONAL RELATIONS. *"Metafizika" journal*, 8(6), pp.166-186.
<https://doi.org/10.33864/2617-751X.2025.v8.i6.166-186>

Article history:
Received: 25.03.2025
Accepted: 02.06.2025
Published: 04.09.2025

Copyright: © 2025 by AcademyGate Publishing. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the CC BY-NC 4.0. For details on this license, please visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

УДК: 32.; 323.; 324.; 329.

ББК: 60.81; 60.82; 60.88

МЖ № 341

 10.33864/2617-751X.2025.v8.i6.166-186

МОДЕЛИ ЦИФРОВОГО РАЗВИТИЯ В МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ

Шабнам Зейналова*

Абстракт. Цифровая дипломатия предоставляет платформу как для установления прямых отношений между государствами, так и для активного участия негосударственных акторов в дипломатии. Она обеспечивает ведение дипломатических отношений не только через формальные и официальные каналы, но и посредством социальных сетей, веб-платформ, приложений и технологий на основе искусственного интеллекта. Новая среда, формируемая цифровизацией, позволяет государствам выйти за рамки традиционных дипломатических методов, взаимодействовать с более широкой аудиторией и стратегически продвигать национальные интересы. В этом контексте необходим глубокий анализ теоретических основ моделей цифрового развития и их практических проявлений, влияющих на межгосударственные отношения. Основная цель исследования- проанализировать влияние цифровизации и новых технологий на международные отношения и дипломатию в современную эпоху, оценить, как цифровая дипломатия вводит новые формы во взаимоотношения между государствами, а также определить, каким образом она трансформирует международную среду. Новизна и значимость цифровой дипломатии обусловлены новыми динамиками, которые она создает в межгосударственных отношениях. В исследовании комплексно рассматриваются теоретические модели и практические области применения цифровой дипломатии, анализируются новые проявления цифрового развития на глобальной арене. В статье используются аналитические и сравнительные научные методы для выявления теоретических основ цифровой дипломатии и оценки ее практического влияния на международные отношения. Аналитический метод применяется для изучения влияния цифровизации на межгосударственные отношения, а сравнительный подход- для анализа практик цифровой дипломатии в различных странах.

Ключевые слова: цифровая дипломатия, международные отношения, цифровизация, искусственный интеллект, информационные технологии, новые модели дипломатии

* Доктор философии по политологии,
Доцент кафедры международных отношений Азербайджанского университета туризма и менеджмента,
Докторант по программе доктора наук Института философии и социологии Национальной академии наук
Азербайджана (НАНА); Баку, Азербайджан
E-mail: shabnamzeynalova@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-2665-4753>

Цитировать статью: Зейналова, Ш. [2025]. МОДЕЛИ ЦИФРОВОГО РАЗВИТИЯ В МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ. *Журнал «Metafizika»*, 8(6), с.166-186.
<https://doi.org/10.33864/2617-751X.2025.v8.i6.166-186>

История статьи:

Статья поступила в редакцию: 25.03.2025

Отправлена на доработку: 28.04.2025

Принята для печати: 04.09.2025

UOT: 32.; 323.; 324.; 329.

KBT: 60.81; 60.82; 60.88

MJ № 341

 10.33864/2617-751X.2025.v8.i6.166-186

BEYNƏLXALQ MÜNƏSİBƏTLƏRDƏ RƏQƏMSAL İNKİŞAF MODELLƏRİ

Şəbnəm Zeynalova*

Abstrakt. Rəqəmsal diplomatiya həm dövlətlər arasında birbaşa əlaqələrin qurulması, həm də qeyri-dövlət aktorlarının diplomatiyada aktiv rol oynaması üçün platforma yaradır və diplomatik münasibətlərin sadəcə formal və rəsmi kanallar vasitəsilə deyil, həm də sosial media, veb platformalar, tətbiqlər və süni intellekt əsaslı texnologiyalar vasitəsilə həyata keçirilməsinə gətirib çıxarır. Rəqəmsallaşma ilə formalaşan yeni mühit dövlətlərin ənənəvi diplomatik metodlardan kənar çıxaraq daha geniş auditoriya ilə ünsiyyət qurmasına və milli maraqlarını daha strateji şəkildə təbliğ edilməsinə şərait yaradır. Belə bir mühitdə rəqəmsal inkişaf modellərinin nəzəri əsaslarının və onların dövlətlərarası əlaqələrə təsir edən praktik təzahürlərinin dərin təhlili zəruridir. Tədqiqatın əsas məqsədi müasir dövrdə rəqəmsallaşmanın və yeni texnologiyaların beynəlxalq münasibətlərə və diplomatiyaya təsirini analiz etmək, rəqəmsal diplomatiyanın dövlətlərarası münasibətlərə necə yeni bir forma gətirdiyini və beynəlxalq münasibətlər mühitini hansı şəkildə dəyişdiyini qiymətləndirməkdir. Rəqəmsal diplomatiyanın yeniliyi və əhəmiyyəti onun dövlətlərarası münasibətlərdə formalaşdırdığı yeni dinamikadan qaynaqlanır. Tədqiqatda rəqəmsal diplomatiyanın nəzəri modelləri və praktiki tətbiq sahələri daha geniş miqyasda araşdırılaraq rəqəmsal inkişafın beynəlxalq arenada yeni təzahürləri təhlil edilir. Məqalədə rəqəmsal diplomatiyanın nəzəri əsaslarını müəyyənləşdirmək və onun beynəlxalq münasibətlərə praktiki təsirini dəyərləndirmək üçün analitik və müqayisəli yanaşma elmi metodlarından istifadə olunmuşdur. Analitik metodlar vasitəsilə rəqəmsallaşmanın dövlətlərarası münasibətlərə təsiri nəzərdən keçirilir, müqayisəli yanaşma metodu isə fərqli ölkələrdə rəqəmsal diplomatiya təcrübələrinin analizi üçün tətbiq edilir.

Açar sözlər: Rəqəmsal diplomatiya, beynəlxalq münasibətlər, rəqəmsallaşma, süni intellekt, informasiya texnologiyaları, yeni diplomatiya modelləri

* Siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru,

Azərbaycan Turizm və Menecment Universitetinin Beynəlxalq münasibətlər kafedrasının dosenti; AMEA-nın Fəlsəfə və Sosiologiya institutunun elmlər doktorluğu üzrə doktorantı; Bakı, Azərbaycan

E-mail: shabnamzeynalova@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-2665-4753>

Məqaləyə istinad: Zeynalova, Ş. [2025] BEYNƏLXALQ MÜNƏSİBƏTLƏRDƏ RƏQƏMSAL İNKİŞAF MODELLƏRİ. “Metafizika” jurnalı, 8(6), səh.166-186.

<https://doi.org/10.33864/2617-751X.2025.v8.i6.166-186>

Məqalənin tarixçəsi:

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 25.03.2025

Təkrar işlənməyə göndərilmişdir: 28.04.2025

Çapa qəbul edilmişdir: 04.09.2025

Copyright: © 2025 by AcademyGate Publishing. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the CC BY-NC 4.0. For details on this license, please visit

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

1. Giriş: Rəqəmsallaşma və beynəlxalq münasibətlərdə rəqəmsal inkişafın əhəmiyyəti

XXI əsrin sürətlə inkişaf edən texnologiya dövrü beynəlxalq münasibətlərə dərin təsir göstərərək, rəqəmsallaşmanın global siyasətə və diplomatiyaya gətirdiyi yeni imkanları və çağırışları ön plana çıxarır. Rəqəmsallaşma dövlətlərarası münasibətlərin qurulması, diplomatik ünsiyyətin genişlənməsi və qərar qəbul etmə proseslərində mühüm transformasiyalara yol açmışdır. Bu prosesdə informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının (İKT), süni intellektin və rəqəmsal platformaların diplomatiya sahəsinə təsiri nəzərə çarpır. Rəqəmsal diplomatiya anlayışı yeni texnologiyaların xarici siyasət strategiyalarında tətbiqi ilə dövlətlərin beynəlxalq arenada təsir gücünü artırmasına xidmət edir və qarşılıqlı münasibətlərin daha çevik, şəffaf və səmərəli olmasına imkan yaradır.

Rəqəmsallaşma beynəlxalq münasibətlərdə həm müasir texnologiyaların sürətli inkişafı, həm də ölkələr arasında kommunikasiya və əməkdaşlıq modellərinin transformasiyası baxımından önəmli bir mərhələ təşkil edir. XXI əsrdə rəqəmsal texnologiyaların rolu dünya ölkələrinin siyasi, iqtisadi və sosial əlaqələrində əsas müəyyənədicə amillərdən biri olmuşdur. Rəqəmsallaşmanın əsas məqsədi global miqyasda məlumatın, kommunikasiya vasitələrinin və xidmətlərin əlçatanlığını artırmaqla bərabər, dövlətlərin daha effektiv əlaqə və əməkdaşlıq qurmasına şərait yaratmaqdır [Smith, 2020].

Beynəlxalq münasibətlərdə rəqəmsal inkişafın əhəmiyyəti xüsusilə rəqəmsal diplomatiya vasitəsilə dövlətlər və beynəlxalq təşkilatlar arasındakı qarşılıqlı əlaqələri gücləndirmək və dövlətlərin mövqeyini rəqəmsal platformalarda təsirli şəkildə çatdırmaq imkanlarını artırmaqda özünü göstərir [Brown & McCarty, 2018]. Rəqəmsal diplomatiya diplomatik fəaliyyətin ənənəvi üsullarını genişləndirərək dövlətlərə həm ikitərəfli, həm də çoxtərəfli münasibətlərdə yeni vasitələr təqdim edir. Sosial media platformaları və onlayn məlumat paylaşımı dövlətlərin ictimaiyyətlə əlaqələrini inkişaf etdirir və diplomatik fəaliyyətin daha geniş auditoriyaya çatmasına imkan yaradır [Gilboa, 2016].

Rəqəmsallaşma prosesi beynəlxalq münasibətlərdə qərar qəbul etmə mexanizmlərinə də təsir göstərir. Belə ki, məlumatların sürətlə yayılması və təhlil edilə bilən rəqəmsal texnologiyaların mövcudluğu ölkələrə çevik qərarlar qəbul etmə imkanı yaradır. Rəqəmsal diplomatiya sahəsində texnologiyanın təsirini analiz edən tədqiqatlar göstərir ki, bu sahədə texnoloji imkanların genişlənməsi dövlətlərin həm iqtisadi, həm də siyasi əlaqələrində yeni imkanlar yaratmışdır [Westcott, 2019]. Süni intellekt və böyük məlumatların təhlili vasitəsilə rəqəmsal diplomatiya daha effektiv və dəqiq hədəflənmiş mesajlarla dövlətlərin strategiyalarını planlaşdırma imkanını təmin edir.

Daha da əhəmiyyətli olan məqam isə, rəqəmsal texnologiyaların, xüsusən süni intellektin və böyük məlumatların təhlilinin dövlətlərin qərar qəbul etmə proseslərində dəyişdirici rola malik olmasıdır. Rəqəmsal vasitələr sayəsində dövlətlərin informasiya əldə etmə sürətini və doğru məlumatın bölüşdürülməsini artırır, bu da beynəlxalq münasibətlərin koordinasiyasına və təhlükəsizliyinə müsbət təsir göstərir [Castells, 2009].

Beləliklə, rəqəmsallaşma beynəlxalq münasibətlərdə yeni fərsətlərin yaranmasına və diplomatik əlaqələrin inkişafına şərait yaradan mühüm bir faktordur. Rəqəmsal inkişaf vasitəsilə dövlətlər həm mövcud əlaqələrini daha da möhkəmləndirə bilər, həm də yeni əməkdaşlıq modellərini reallaşdırabilir. Məhz bu baxımdan, rəqəmsallaşma beynəlxalq münasibətlər sistemində yeniliklərin tətbiqi üçün əvəzsiz bir vasitədir və gələcəkdə də əhəmiyyətini qoruyacaqdır [Susskind, 2020].

2.Nəzəri əsaslar- rəqəmsal inkişaf modellərinin və rəqəmsal diplomatiyanın konseptual aspektləri

Rəqəmsal inkişaf modelləri müasir cəmiyyətlərin iqtisadi, sosial və siyasi strukturlarında baş verən dəyişiklikləri izah etmək üçün istifadə olunan çərçivələrdir. İnkişaf modelləri texnologiyanın inkişafını və onun insan həyatına təsirini daha dərinlən anlamağa kömək edir. Rəqəmsal inkişafın iqtisadi inkişaf, sosial media, kibertəhlükəsizlik və e-dövlət kimi aspektləri var.

Rəqəmsal inkişaf modelləri cəmiyyətlərin informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından (İKT) faydalanmasını, sosial innovasiyanın formalaşmasını və iqtisadiyyatın rəqəmsallaşmasının nəticələrini əhatə edir. Rəqəmsal inkişaf modellərinin informasiyalaşma, sosial innovasiya və iqtisadi inkişaf kimi üç əsas yanaşması var:

İnformasiyalaşma yanaşması İKT-nin inkişafını ön planda tutur. Həmin yanaşmanın əsasında müasir cəmiyyətlərin daha açıq və şəffaf bir şəkildə fəaliyyət göstərməsi ideyası dayanır. Castells (1996) tərəfindən irəli sürülən bu konsepsiya informasiya cəmiyyətinin formalaşmasını və onun sosial, siyasi və iqtisadi təsirlərini əhatə edir. İnformasiyalaşma prosesi cəmiyyətin strukturlarını dəyişdirərək, insanları daha yaxından birləşdirir və bilik mübadiləsini asanlaşdırır.

Müasir dövrdə dövlətlər, transmilli korporasiyalar və qeyri-hökumət təşkilatları arasındakı əlaqələr İKT-nin təsiri ilə daha dinamik hala gəlir. İnformasiyalaşma cəmiyyətin şəffaflığını artırmaqla yanaşı, informasiya axınına da nəzarət etməyə imkan yaradır. Nəticədə, bu yanaşma demokratik proseslərin güclənməsinə və ictimai iştirakın artmasına səbəb olur. Cəmiyyətin qərar qəbul etmə proseslərinə və müzakirələrə açıq olması daha ədalətli və demokratik bir mühitin yaranmasına təkan verir.

Sosial innovasiya yanaşması isə cəmiyyətlərin sosial problemlərini həll etmək üçün yeni ideyaların və metodların tətbiqini vurğulayır. Manor (2019) bu yanaşmanı sosial problemlərin həlli üçün yaradıcı yanaşmaların ortaya çıxması və cəmiyyətin dinamikasına integrasiyası kontekstində təsvir edir. Sosial innovasiya həm dövlət, həm də qeyri-dövlət aktorları arasında əməkdaşlığı artırır, yeni ideyaların və metodların müzakirəsi üçün mühit yaradır.

Sosial innovasiyanın bir nümunəsi də e-dövlət təşəbbüsləridir ki, bu da vətəndaşların dövlətlə olan əlaqələrini asanlaşdırır və onları daha fəal iştirakçı edir. Rəqəmsal platformalar vasitəsilə insanlar öz fikirlərini daha geniş auditoriyaya çatdırırlar, bu isə ictimai müzakirələrin inkişafına səbəb olur. Bu yanaşma cəmiyyətin bütün təbəqələrini əhatə edərək, sosial ədaləti gücləndirir və qeyri-bərabərliyi azaltmağa kömək edir.

Rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişafı iqtisadi artım və iş imkanlarının yaradılması baxımından vacibdir. Rəqəmsal alətlər yeni iqtisadi sahələrin inkişafına və iş yerlərinin yaradılmasına kömək edir [World Bank, 2021] və rəqəmsal texnologiyaların istifadəsinin iqtisadiyyatın dinamikasına təsirini göstərir.

Rəqəmsal iqtisadiyyat ənənəvi iş modellərini dəyişdirərək yeni iş imkanları və bazarların yaranmasına səbəb olur. E-ticarət, rəqəmsal xidmətlər və onlayn platformalar, bizneslərin müştərilərlə daha effektiv əlaqə qurmasına imkan yaradır. Rəqəmsal inkişaf, həmçinin, işçi qüvvəsinin təhsil və bacarıqlarının inkişafına da təkan verir, bu da əmək bazarının tələblərinə uyğunlaşmağı asanlaşdırır.

İqtisadi inkişaf yanaşması cəmiyyətin uzunmüddətli davamlı inkişafını təmin etmək üçün vacib bir vasitədir. Rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişafı dövlətlərin iqtisadi müstəqilliyinin artmasına, sosial rifahın yüksəlməsinə və cəmiyyətin inkişafına səbəb olur.

Rəqəmsal inkişaf modelləri müasir cəmiyyətlərin dinamikası, sosial strukturlar və iqtisadi inkişafda əhəmiyyətli bir rol oynayır. İnformasiyalaşma, sosial innovasiya və iqtisadi inkişaf yanaşmaları dövlətlərin, transmilli korporasiyaların və vətəndaş cəmiyyətinin birgə fəaliyyətini asanlaşdıraraq, daha açıq, demokratik və iqtisadi cəhətdən dayanıqlı bir cəmiyyətin formalaşmasına kömək edir.

Rəqəmsal diplomatiyanın konseptual əsasları isə müasir diplomatik fəaliyyətlərin rəqəmsal texnologiyalar vasitəsilə yeni formalar aldığını, genişləndiyini və dövlətlərarası münasibətlərin idarə edilməsinə təsirini izah edir. Yeni diplomatik yanaşma həm rəsmi dövlət qurumlarına, həm də qeyri-dövlət aktorlarına müxtəlif kanallar vasitəsilə beynəlxalq səviyyədə kommunikasiya qurmağa imkan verir. Rəqəmsal diplomatiya təkcə texnoloji yenilik deyil, həm də diplomatiyanın inkişafında strateji dəyişiklikdir, çünki

diplomatiyanın bu modern istiqaməti məlumat paylaşımı, ictimaiyyətlə əlaqələr, təcili cavab vermə bacarığı və milli maraqların qlobal səviyyədə müdafiəsi üçün yeni üsullar təqdim edir.

Rəqəmsal diplomatiyanın ən əhəmiyyətli aspektlərindən biri şəffaflıqdır. Rəqəmsal platformalar vasitəsilə diplomatik qurumlar fəaliyyətlərini ictimaiyyətlə paylaşaraq daha şəffaf şəkildə fəaliyyət göstərə bilər. Bununla yanaşı, hesabatlılıq rəqəmsal platformaların diplomatik prosesləri izləmək və qiymətləndirmək üçün ictimaiyyətə açıq olması səbəbindən artmışdır ki, bu da diplomatiyanın əvvəlki dövrlərə nisbətən daha şəffaf və açıq şəkildə həyata keçirilməsini təmin edir [Cull, 2013].

Rəqəmsal diplomatiya dövlətlərin yalnız digər dövlətlərlə deyil, eyni zamanda vətəndaş cəmiyyəti, beynəlxalq təşkilatlar və fərdi şəxslərlə də əlaqə qurmasına imkan verir. Məsələn, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının rəqəmsal diplomatiyaya dair təcrübəsi göstərir ki, rəqəmsal mühitdə iştirakçılıq ölkələrin həm yerli, həm də qlobal səviyyədə ictimaiyyətlə daha sıx əlaqə saxlamasını asanlaşdırır.

Rəqəmsal diplomatiyanın əhəmiyyətli xüsusiyyətlərindən biri də məlumatın geniş auditoriyaya sürətli çatdırılma imkanlarıdır. Məsələn, Twitter və Facebook kimi sosial media platformaları dövlətlərin vacib məsələlər haqqında məlumatı daha sürətli və məqsədli şəkildə yaymasına imkan verir ki, bu da nəticədə diplomatik reaksiyaların çevikliyini artırır və dövlətlərə qlobal hadisələrə daha sürətli cavab vermə imkanı yaradır [Bjola & Holmes, 2015].

Rəqəmsal diplomatiya dövlətlərin öz mədəniyyətini, dəyərlərini və sosial normalarını xarici ölkələrə təqdim etməsi üçün yumşaq güc vasitəsi kimi də istifadə edilir. ABŞ və Avropa İttifaqı kimi güclərin rəqəmsal diplomatiya sahəsində geniş fəaliyyətləri var, bu fəaliyyətlər onların qlobal təsir gücünü artırmağa yönəlib [Nye, 2004]. Rəqəmsal yumşaq gücün əsas mahiyyəti ondan ibarətdir ki, dövlətlər digər ölkələrə nüfuz etmək üçün məhz texnologiya və mədəniyyət vasitəsilə təsir göstərir.

Rəqəmsal diplomatiya sahəsində inkişaf edən texnologiyalar və innovasiyalar bu diplomatik yanaşmanın daim dəyişən bir proses olduğunu göstərir. Rəqəmsal diplomatiya yalnız sosial media və ya internet vasitəsilə məlumat yaymaqdan ibarət deyil, eyni zamanda süni intellekt və blokçeyn kimi yenilikçi texnologiyaların tətbiqi ilə diplomatik proseslərin avtomatlaşdırılmasını da əhatə edir [Kurbaliya, 2016].

3.Praktiki tətbiqlər- dövlətlərarası münasibətlərdə rəqəmsal diplomatiya təcrübələri

Rəqəmsal diplomatiya dövlətlərarası münasibətlərdə texnologiyaların təsirini maksimuma çatdırmaq məqsədilə formalaşan bir konsepsiya kimi ənənəvi diplomatik üsulları tamamlayaraq dövlətlərin beynəlxalq səviyyədə

daha effektiv və çevik şəkildə fəaliyyət göstərməsinə imkan yaradır. İnternetin sürətli inkişafı, mobil texnologiyalar və sosial media platformalarının geniş yayılması nəticəsində rəqəmsal diplomatiya dövlətlərin xarici siyasət strategiyasında əhəmiyyətli rol oynayan alətlərdən birinə çevrilib. Dövlətlər arasında dialoqun möhkəmləndirilməsi və ictimaiyyətlə əlaqələrin genişləndirilməsi məqsədilə bu yanaşma məlumatların daha geniş auditoriyaya çatdırılması üçün sosial media və müxtəlif rəqəmsal vasitələrdən istifadə edir. Rəqəmsal diplomatiya sahəsində aparıcı dövlətlərdən biri olan ABŞ isə bu strategiyanın tətbiqində qabaqcıl rol oynayır və onun təcrübəsi bir çox dövlətlər üçün nümunə olaraq qəbul edilir.

4.ABŞ-in rəqəmsal diplomatiya strategiyası

ABŞ Dövlət Departamenti rəqəmsal diplomatiya strategiyasını həyata keçirmək üçün rəqəmsal texnologiyalardan geniş istifadə edir və bununla xarici siyasət məqsədlərinə çatmaqda rəqəmsal vasitələri mühüm alət olaraq qəbul edir. Dövlət Departamentinin sosial media strategiyasında məqsəd Amerika Birləşmiş Ştatlarının qlobal məsələlərdə və xarici siyasət məsələlərində mövqeyini beynəlxalq ictimaiyyətə daha aydın şəkildə çatdırmaqdır. Məsələn, ABŞ-in xaricdəki diplomatik nümayəndəlikləri Twitter, Facebook və Instagram kimi sosial media platformalarında aktiv şəkildə fəaliyyət göstərərək müxtəlif dillərdə məlumat yayır və bu yolla regional icmalarla daha sıx əlaqə qurur. Diplomatik yanaşma həmçinin, ABŞ-in xarici siyasət mesajlarını geniş auditoriyalara çatdıraraq qlobal təsirini artırmağı hədəfləyir [Holt, 2020].

Dövlət Departamentinin rəqəmsal diplomatiya strategiyasında əsas məqsədlərdən biri rəqəmsal vasitələrlə həm ABŞ vətəndaşlarını, həm də xaricdəki əhalini beynəlxalq məsələlərdə məlumatlandırmaq və ABŞ-in siyasəti barədə maarifləndirməkdir. Həmin çərçivədə Dövlət Departamentinin “Rəqəmsal Diplomatiya” (“Digital Diplomacy”) proqramı, xüsusilə, süni intellekt, data analizi və sosial media kompaniyalarının diplomatik fəaliyyətdə necə daha effektiv şəkildə istifadə edilə biləcəyini öyrənir və bunun üçün təlimlər keçirir [Krebs, 2019].

ABŞ-in rəqəmsal diplomatiya strategiyasında sosial medianın rolu xüsusilə diqqət cəkir. Dövlət Departamenti Twitter və Facebook-da aktivdir və burada müntəzəm olaraq ABŞ-in xarici siyasəti, təhlükəsizlik məsələləri və humanitar yardımlarla bağlı xəbərlər və məqalələr paylaşır. Fəaliyyətin əsas məqsədi qlobal cəmiyyətlərə yaxınlaşmaq və onları Amerika dəyərləri və mövqeləri ilə tanış etməkdir. İctimaiyyətə çıxış və şəffaflıq rəqəmsal diplomatiyanın əsas komponentləri olaraq qəbul edilir və bu yolla ictimaiyyətin məlumatlandırılması gücləndirilir.

ABŞ Dövlət Departamenti süni intellekt və analitik vasitələrdən istifadə edərək məlumat toplama və təhlil proseslərini təkmilləşdirir. Süni intellekt alətləri vasitəsilə rəqəmsal diplomatiya strategiyasında ən son trendləri və qlobal məsələlərdə ictimai rəy dəyişikliklərini izləmək mümkündür. Süni intellekt alətləri, xüsusilə qlobal əhali arasında rəylərin təhlili və diplomatik qərarların ictimai təsirlərinin proqnozlaşdırılması üçün istifadə olunur [Peterson, 2019].

Dövlət Departamenti rəqəmsal diplomatlar üçün xüsusi təlim proqramları təşkil edir. Bu proqramlarda diplomatlara sosial medianın effektiv istifadəsi, məlumat təhlükəsizliyi və rəqəmsal texnologiyalar vasitəsilə strateji əlaqələrin qurulması metodları öyrədilir. Təlim proqramları diplomatlara böhran vəziyyətində rəqəmsal platformalardan səmərəli şəkildə istifadə etməyi və ictimaiyyətlə daha güclü əlaqə qurmağı öyrədir [Walker, 2018].

Böhran vəziyyətlərində, məsələn, təbii fəlakətlər və ya beynəlxalq təhlükəsizlik məsələləri zamanı Dövlət Departamenti sosial media vasitəsilə məlumatları sürətli şəkildə yayaraq, həm ABŞ vətəndaşlarını, həm də dünya ictimaiyyətini məlumatlandırır. Məsələn, 2010-cu ildəki Haiti zəlzələsi zamanı ABŞ Dövlət Departamenti Twitter və Facebook vasitəsilə məlumat yayımlayaraq yardım kampaniyalarının təşkili və zərərçəkənlərin xilas edilməsi üçün rəqəmsal diplomatiyanın gücünü nümayiş etdirdi [Castells, 2012].

ABŞ-ın rəqəmsal diplomatiya təcrübəsi göstərir ki, rəqəmsal texnologiyalar vasitəsilə beynəlxalq münasibətlərdə təsirli nəticələr əldə etmək mümkündür. Sosial media və digər rəqəmsal vasitələr Amerikanın xarici siyasətinin qlobal səviyyədə dəstəklənməsi və ABŞ dəyərlərinin geniş yayılması üçün effektiv üsullar təmin edir. Bundan əlavə, rəqəmsal diplomatiya ABŞ-ın qlobal liderlik mövqeyini qorumağa və regional münaqişələrdə aktiv rol alaraq diplomatik təsirini artırmağa şərait yaradır.

5. Avropa İttifaqının rəqəmsal diplomatiya strategiyaları və tətbiq sahələri

Avropa İttifaqı (Aİ) da qlobal arenada rəqəmsal diplomatiyanı inkişaf etdirən öncül aktorlardan biri olaraq, müasir texnologiyaları xarici əlaqələrini və diplomatik fəaliyyətlərini gücləndirmək üçün istifadə edir. Rəqəmsal diplomatiya Aİ-nin üzv dövlətləri ilə həmrəylikdə fəaliyyət göstərməklə qlobal miqyasda rəqəmsal infrastruktur, əlaqə şəbəkələrini və rəqəmsal biliklər üzrə tərəfdaşlıq imkanlarını inkişaf etdirmək məqsədini güdür. Bu çərçivədə Avropa İttifaqının həyata keçirdiyi müxtəlif proqramlar və təşəbbüslər həm qlobal rəqabət gücünü artırmaq, həm də dövlətlərarası əlaqələrdə çevik və şəffaf yanaşmalarla ictimaiyyətlə dialoqu genişləndirmək məqsədini daşıyır.

Aİ-nin rəqəmsal diplomatiya sahəsində önəmli təşəbbüslərindən biri olan “Global Gateway” proqramı əsasən qlobal infrastruktur gücləndirməyi və

dünyada rəqəmsal əlaqə şəbəkələrini genişləndirməyi hədəfləyir. Təşəbbüsün məqsədi dünyada dayanıqlı və yüksək keyfiyyətli infrastruktur layihələrini dəstəkləyərək Aİ-nin dəyərlərinə uyğun gələn bir infrastruktur siyasəti qurmaqdır. Proqram çərçivəsində Aİ rəqəmsal sahədə layihələrin həyata keçirilməsi üçün müxtəlif dövlətlərə maliyyə və texniki dəstək təklif edir. Məsələn, Asiya, Afrika və Latın Amerikası kimi regionlarda rəqəmsal infrastrukturun genişləndirilməsi, rəqəmsal xidmətlərə əlçatanlığın artırılması və yerli iqtisadiyyatların rəqəmsal transformasiyasına dəstək olmaq bu proqramın əsas hədəfləri sırasındadır [European Commission, 2021].

“Global Gateway” təşəbbüsü eyni zamanda Aİ-nin rəqəmsal diplomatiya sahəsində global təsirini artırmaq və dövlətlər arasında dayanıqlı infrastruktur qurmaqla əlaqələrin güclənməsinə imkan verir. Həmin təşəbbüs vasitəsilə Avropa İttifaqı həm texniki infraquruluşa dəstək verir, həm də bu ölkələrdə rəqəmsal texnologiyalara olan ehtiyacı qarşılayaraq rəqəmsal bilik və bacarıqların inkişafına töhfə verir. Beləliklə, Aİ-nin rəqəmsal diplomatiya strategiyası həmrəylik və əməkdaşlıq dəyərlərinə əsaslanaraq, global miqyasda dayanıqlı və rəqəmsal cəmiyyətlərin qurulmasına dəstək olmağa yönəlib [Pavón, 2022].

Avropa İttifaqının rəqəmsal transformasiya sahəsində digər mühüm proqramlarından biri də “Rəqəmsal Avropa” (“Digital Europe”) proqramıdır. Proqram, xüsusilə Aİ daxilində rəqəmsal inkişafın dəstəklənməsi və rəqəmsal diplomatiya strategiyalarının təkmilləşdirilməsi üçün yaradılmışdır. “Rəqəmsal Avropa” proqramı həm Avropa İttifaqının üzv dövlətlərində, həm də global miqyasda rəqəmsal transformasiya və rəqəmsal bacarıqların inkişafına təkan verməyi hədəfləyir. Proqramın əsas məqsədi xüsusilə, süni intellekt, yüksək sürətli kompüterlər və kibertəhlükəsizlik kimi strateji sahələrdə innovativ texnologiyaların inkişafını dəstəkləməkdir [European Commission, 2020].

“Rəqəmsal Avropa” proqramı çərçivəsində Aİ-nin rəqəmsal bacarıqları və rəqəmsal texnologiyalardan istifadə qabiliyyətini artırmağa xüsusi önəm verilir. Proqram çərçivəsində təlim proqramları və təhsil resursları, rəqəmsal bacarıqlarını təkmilləşdirmək istəyən fərdlər və dövlət qurumları üçün geniş imkanlar yaradır. Proqramın həyata keçirilməsiylə rəqəmsal sahədə texniki biliklər və texnologiyaların Aİ daxilində yayılması məqsədilə müxtəlif təlimlər təşkil edilir, innovasiya mərkəzləri qurulur və rəqəmsal resursların inkişafına investisiyalar artırılır [Rodriguez, 2021].

Avropa İttifaqı rəqəmsal diplomatiya sahəsində yalnız texnoloji dəstək verməklə kifayətlənmir, həm də dövlətlərarası məlumat paylaşımını və əməkdaşlığı artırmaq üçün müxtəlif təşəbbüsləri həyata keçirir. Rəqəmsal diplomatiya kontekstində Avropa İttifaqı üzv dövlətlər arasında əlaqələrin

güclənməsinə xüsusi əhəmiyyət verir. AI rəqəmsal diplomatiyanın effektivliyini artırmaq məqsədilə rəqəmsal bilikləri paylaşaraq və üzv dövlətlər arasında qarşılıqlı təcrübə mübadiləsinə dəstəkləyərək beynəlxalq miqyasda nümunəvi bir model yaradır. Məsələn, AI-nin “Kiber Diplomatiya Alətləri Paketi” (“Cyber Diplomacy Toolbox”) təşəbbüsü rəqəmsal təhlükəsizlik və kibercinayətkarlığa qarşı mübarizə sahəsində dövlətlərarası əməkdaşlığı gücləndirməyi hədəfləyir və bu çərçivədə kibertəhlükəsizlik üzrə təlimlər, məlumat mübadiləsi və həmrəylik strategiyaları həyata keçirilir [European External Action Service, 2020].

6.Çin rəqəmsal diplomatiyası: “Rəqəmsal İpək Yolu” (“Digital Silk Road”) və sosial media strategiyaları

Çin rəqəmsal diplomatiyanın potensialını qlobal miqyasda öz təsirini artırmaq və iqtisadi maraqlarını genişləndirmək üçün aktiv şəkildə istifadə edir. Onun bu sahədə əsas təşəbbüslərindən biri “Rəqəmsal İpək Yolu” proqramıdır ki, bu da Çin hökumətinin qlobal infrastruktur və əlaqə şəbəkələri üzərində qurmaq istədiyi böyük miqyaslı rəqəmsal bir layihədir. “Rəqəmsal İpək Yolu” daha geniş miqyaslı “Kəmərlər və Yol Təşəbbüsləri” (“Belt and Road Initiative”) çərçivəsində bir komponent olaraq ortaya çıxmış və əsasən Asiya, Afrika və Avropanı əhatə edən rəqəmsal infrastrukturun qurulmasına yönəlmişdir. Layihənin məqsədi internet bağlantısı, rəqəmsal xidmətlər, süni intellekt, ağıllı texnologiyalar və 5G texnologiyalarını inkişaf etdirməklə müxtəlif ölkələr arasında ticarət və iqtisadi əlaqələri gücləndirmək və Çin iqtisadiyyatına əlavə dəstək verməkdir [Li, 2021].

Çin bu layihə vasitəsilə öz texnologiya şirkətlərini və infrastrukturlarını ixrac edir və müxtəlif ölkələrdə rəqəmsal texnologiyaların inkişafına investisiyalar qoyur. “Rəqəmsal İpək Yolu” təşəbbüsünün əsas məqsədi yalnız rəqəmsal infrastrukturunu genişləndirmək deyil, həm də Çinlə əməkdaşlıq edən ölkələrdə Çin texnologiya standartlarını tətbiq etmək və bu ölkələrin Çinlə diplomatik əlaqələrini gücləndirməkdir. Həyata keçirilən layihələr Çinin dünyadakı təsir gücünü artıraraq qlobal səviyyədə rəqəmsal liderlik mövqeyini möhkəmləndirir [Gagliardone, 2020].

Çin rəqəmsal diplomatiya strategiyasında sosial medianı da fəal şəkildə istifadə edir. Çinli diplomatlar sosial media platformaları vasitəsilə geniş beynəlxalq auditoriya ilə ünsiyyət quraraq öz ölkələrinin maraqlarını müdafiə edir və Çin hökumətinin mövqeyini dünyaya çatdırmağa çalışırlar. Çin sosial media sferasında əsasən yerli platformalar olan Weibo və WeChat vasitəsilə fəaliyyət göstərir, lakin Twitter və Facebook kimi beynəlxalq platformalarda da çinli diplomatların aktiv fəaliyyəti müşahidə olunur. Bütün bu amillər Çin diplomatlarının qlobal səviyyədə ictimaiyyətə daha yaxın olmasına və Çin hökumətinin mövqelərini birbaşa yaymalarına imkan yaradır [Zhang, 2022].

Xarici platformalarda aktiv iştirak etmək Çinə rəqəmsal diplomatiya vasitəsilə qlobal imicini və təsirini genişləndirmək üçün fürsət yaradır. Çinli diplomatlar sosial media postlarında Çin mədəniyyətini, iqtisadi uğurlarını və beynəlxalq məsələlərə dair mövqelərini dünya ictimaiyyətinə təqdim edir, bu da onların daha geniş kütlələr tərəfindən tanınmasına və Çin hökumətinin beynəlxalq səviyyədə daha təsirli olmasına şərait yaradır. Məsələn, ABŞ və Avropa ölkələrində fəaliyyət göstərən Çin səfirlikləri və diplomatları Twitter və digər sosial media platformalarında fəal şəkildə paylaşım edərək Çin siyasətinə dair fikirlərini yayır və mövcud mövzularda dialoqa qatılırlar [Chen, 2021].

Çinin rəqəmsal diplomatiya sahəsində göstərdiyi səylər həm də ABŞ və Avropa İttifaqı kimi digər qlobal güclərlə rəqabət şəraitində formalaşır. "Rəqəmsal İpək Yolu" və sosial media strategiyaları Çinin rəqəmsal diplomatiyada öz yerini möhkəmləndirməklə yanaşı, ABŞ və AI-nin rəqəmsal təsirinə alternativ yaratmaq məqsədini daşıyır. Çinin rəqəmsal diplomatiya sahəsində artan aktivliyi bəzi hallarda ticarət və texnologiya rəqabətini artıraraq, rəqəmsal diplomatiyanın qlobal səviyyədə yeni bir güc mübarizəsinə çevrilməsinə səbəb olur. Mövcud rəqabət həm də texnologiya standartlarının formalaşdırılmasında üstünlük qazanmaq və rəqəmsal təhlükəsizlik məsələlərində beynəlxalq təsir gücünü artırmaq məqsədi daşıyır [Zhao, 2021].

7.Hindistanın rəqəmsal diplomatiya tətbiqləri: "Rəqəmsal Hindistan" ("Digital India") təşəbbüsü və sosial media strategiyaları

Hindistan rəqəmsal diplomatiya sahəsində "Rəqəmsal Hindistan" ("Digital India") təşəbbüsü ilə diqqət çəkir. 2015-ci ildə Hindistan hökuməti tərəfindən başlanılan bu təşəbbüs ölkənin rəqəmsal inkişafını təmin etmək, iqtisadiyyatı gücləndirmək və ölkəni qlobal rəqəmsal iqtisadiyyatın bir hissəsi halına gətirmək məqsədini daşıyır. "Rəqəmsal Hindistan" təşəbbüsünün əsas məqsədləri arasında rəqəmsal infrastrukturun inkişaf etdirilməsi, elektron idarəetmə və rəqəmsal xidmətlərin yayılması, ictimaiyyətin rəqəmsal savadlılığının artırılması kimi sahələrə dəstək verməkdir. İnnovativ təşəbbüs Hindistanın beynəlxalq arenada rəqəmsal güc olaraq mövqeyini möhkəmləndirmək üçün bir platforma rolunu oynayır [Mohan, 2019].

"Rəqəmsal Hindistan" təşəbbüsü çərçivəsində Hindistan qlobal miqyasda rəqəmsal infrastruktura investisiya yatırır və müxtəlif ölkələrlə rəqəmsal texnologiya üzrə əməkdaşlıq sazişləri imzalayır. Məsələn, Hindistan ASEAN ölkələri ilə birgə rəqəmsal iqtisadiyyatı gücləndirmək və innovasiya sahəsində əməkdaşlıq üçün proqramlar həyata keçirir. Hindistan rəqəmsal texnologiya sahəsində müxtəlif təşəbbüslərlə qonşu ölkələrlə əlaqələrini gücləndirərək regional sabitliyə töhfə verir və öz texnoloji müvəffəqiyyətlərini dünya səviyyəsində tanıdır [Prasad, 2020].

Hindistan rəqəmsal diplomatiyanın inkişafında həmçinin böyük texnologiya şirkətləri və startap ekosistemindən də yararlanır. Texnologiya nəhəngləri ilə əməkdaşlıq edən Hindistan hökuməti rəqəmsal diplomatiya sahəsində ölkənin beynəlxalq nüfuzunu artırmaq üçün bu əməkdaşlıqdan səmərəli istifadə edir. "Rəqəmsal Hindistan" təşəbbüsü ilə Hindistan öz rəqəmsal potensialını artıraraq qlobal rəqəmsal bazarlarda daha aktiv iştirak etməyə başlayıb [Rao, 2021].

Hindistanın rəqəmsal diplomatiyasında sosial medianın rolu da önəmli yer tutur. Hindistanın diplomatik nümayəndəlikləri və diplomatları Twitter, Facebook və LinkedIn kimi sosial media platformalarında aktivdirlər və platformalarda Hindistanın xarici siyasəti, texnoloji nailiyyətləri və beynəlxalq məsələlərə dair fikirləri yayımlanır. Hindistan diplomatları, həmçinin, sosial media vasitəsilə cəmiyyətlə daha sıx əlaqə quraraq, ölkənin qlobal imicini müsbət istiqamətdə formalaşdırmağa çalışır [Sahni, 2021].

Sosial media vasitəsilə Hindistanın diplomatları müxtəlif regionlardakı Hindistan diasporu ilə də ünsiyyət quraraq Hindistanın beynəlxalq məsələlərdəki mövqelərini yayırlar. Məsələn, Twitter-də Hindistan diplomatları Hindistanın iqtisadi və texnoloji uğurlarını dünya ictimaiyyətinə tanıdır və Hindistanın daha aktiv bir qlobal oyunçu olduğunu nümayiş etdirir. Bütün bu amillər Hindistanın rəqəmsal diplomatiya vasitəsilə beynəlxalq münasibətlərdə daha aktiv rol oynamaq məqsədinə xidmət edir [Patel, 2019].

Hindistanın rəqəmsal diplomatiyası, eyni zamanda, Hindistanın dünya səviyyəsində texnoloji güc olaraq tanınmasına kömək edir. "Rəqəmsal Hindistan" təşəbbüsü ilə Hindistan qlobal miqyasda öz nüfuzunu artırır. Hindistan rəqəmsal texnologiyalar sahəsində öz bilik və təcrübəsini dünya ilə paylaşır, rəqəmsal sahədə liderlik mövqeyini qorumağa çalışır və öz iqtisadi maraqlarını da qlobal səviyyədə gücləndirir [Krishna, 2020].

Dövlətlərarası əlaqələrdə rəqəmsal diplomatiya təcrübələri müasir dövrdə beynəlxalq münasibətlərin idarə olunmasında yeni imkanlar təqdim edir. ABŞ, Avropa İttifaqı, Çin və Hindistan kimi ölkələrin tətbiq etdiyi rəqəmsal diplomatiya strategiyaları əlaqələrin daha dinamik və müasir bir şəkildə qurulmasına imkan yaradır. Rəqəmsal alətlərin istifadəsi dövlətlərin beynəlxalq münasibətlərdəki təsirini artırmaqla yanaşı, eyni zamanda, cəmiyyətlə daha sıx əlaqələr yaratmağı da mümkün edir.

8.Nəticə: Rəqəmsal diplomatiyanın gələcək perspektivləri və inkişaf istiqamətləri

Rəqəmsal diplomatiya müasir texnologiyaların diplomatik əlaqələrdə istifadəsi ilə dövlətlərarası əlaqələrin yeni bir istiqamətini ortaya çıxarır. Rəqəmsal diplomatiyanın gələcəyi üçün inkişaf istiqamətləri müxtəlif sahələrdə, o cümlədən, süni intellekt, böyük məlumatlar analizi,

kibertəhlükəsizlik və blokçeyn texnologiyaları ilə əlaqəli olaraq geniş perspektivlər təklif edir.

Süni intellekt və böyük məlumatların analizi rəqəmsal diplomatiyada yeni imkanlar təqdim edir. Süni intellektin tətbiqi beynəlxalq münasibətlərin kompleks dinamikasını analiz etməyə və proqnozlaşdırmağa kömək edir. Süni intellektin böyük məlumatları təhlil etmək qabiliyyəti diplomatlara qərar qəbul etmə prosesində əhəmiyyətli dəstək verir. Məsələn, ABŞ Dövlət Departamenti süni intellektin analiz texnologiyalarından istifadə edərək diplomatik münasibətlərdə daha strateji yanaşmalar əldə edir [Smith, 2022].

Böyük məlumatların analizi vasitəsilə dövlətlər arasında yaranan rəqəmsal tendensiyaları öyrənmək və proqnozlaşdırmaq mümkündür. Süni intellektin böyük məlumatları sürətlə emal edə bildiyi üçün qərar qəbul etmə proseslərində daha dəqiq və vaxtında məlumat əldə etmək mümkündür [Johnson, 2021].

Rəqəmsal diplomatiyanın inkişafı ilə kibertəhlükəsizlik məsələləri də ön plana çıxır. Diplomatlar rəqəmsal platformalarda məlumat mübadiləsi zamanı təhlükəsizlik risklərini nəzərə almalıdırlar. Rəqəmsal diplomatiyada kibertəhlükəsizlik strategiyalarının tətbiqi beynəlxalq münasibətlərdə məlumat təhlükəsizliyinin qorunmasına və diplomatik proseslərin sabitliyinə imkan verir [Ahmed, 2020].

Bundan başqa, kibertəhlükəsizlik rəqəmsal diplomatiyada etibarın formalaşması üçün əsas komponentlərdən biridir. Rəqəmsal platformalarda kibertəhlükəsizliyin təmin edilməsi dövlətlərarası etimadın möhkəmləndirilməsi və diplomatik müzakirələrin daha təhlükəsiz şəkildə aparılması üçün vacibdir. Kibertəhlükəsizliyin gücləndirilməsi istiqamətində dövlətlər arasında əməkdaşlıq əlaqələri də inkişaf etməkdədir, çünki bu yanaşma qlobal səviyyədə təhlükəsizliyin qorunmasına töhfə verir [Kumar, 2019].

Blokçeyn texnologiyası da rəqəmsal diplomatiyada şəffaflığın artırılması üçün perspektivli bir alət hesab olunur. Blokçeyn texnologiyası dövlətlər arasında imzalanan razılaşmaların və müqavilələrin qeydiyyatında şəffaflığı təmin edir, beləliklə, diplomatik müzakirələr və anlaşmalar daha etibarlı olur [Garcia, 2021]. Blokçeyn xüsusilə, beynəlxalq ticarət müqavilələrinin və qarşılıqlı razılaşmaların izlənməsində faydalı ola bilər. Dövlətlərarası etibarın formalaşmasında blokçeyn texnologiyasının rolu həm iqtisadi, həm də siyasi səviyyədə etibar artırmağa kömək edir [Lee, 2018].

Sosial media da eyni zamanda rəqəmsal diplomatiyada geniş tətbiq sahəsinə malikdir və gələcəkdə də bu sahədə önəmli rol oynamağa davam edəcəkdir. Sosial media vasitəsilə dövlətlər birbaşa olaraq cəmiyyətlərlə ünsiyyət qurmaq imkanı əldə edir, bu da diplomatik əlaqələrin daha şəffaf və əlçatan olmasına gətirib çıxarır. Sosial media platformaları dövlətlərin xarici siyasətlərini daha

geniş auditoriyaya çatdırmasına və rəqəmsal diplomatiyanın qlobal səviyyədə tanıtılmasına imkan yaradır [Martinez, 2020].

Gələcəkdə sosial medianın rolunun daha da artması ilə rəqəmsal diplomatiya daha şəffaf və interaktiv olacaqdır. Sosial medianın təmin etdiyi interaktivlik dövlətlərə öz siyasətlərini tanıtmaq və ictimai fikirləri daha yaxından izləmək üçün imkan verir. Sosial media vasitəsilə həyata keçirilən rəqəmsal diplomatiya diplomatik proseslərə daha çox şəffaflıq və çeviklik gətirir [Brown, 2019].

Rəqəmsal diplomatiyanın gələcək perspektivləri süni intellekt, böyük məlumatlar, kibertəhlükəsizlik, blokçeyn texnologiyası və sosial medianın istifadəsi ilə daha güclü və effektiv bir mühitin yaradılmasını nəzərdə tutur. Bu sahələrdəki texnoloji inkişaflar dövlətlərin xarici siyasət strategiyalarını daha strateji və proqnozlaşdırıla bilən hala gətirir. Eyni zamanda, rəqəmsal diplomatiyanın genişlənməsi ilə dövlətlər arasında etimadın formalaşması və şəffaflıq məsələləri də inkişaf etdirilir.

Rəqəmsal diplomatiyanın tətbiqi dövlətlərarası əlaqələrin inkişafında yeni bir mərhələ açaraq, beynəlxalq münasibətlərin dinamikasında müsbət dəyişikliklərə səbəb olacaqdır. Texnologiyanın diplomatik proseslərə inteqrasiyası dövlətlərin daha güclü əlaqələr qurmasına və qlobal səviyyədə problemlərin birgə həllinə töhfə verəcəkdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Barlow, J. P. (2000). The Economy of Ideas: A Framework for the New Economy. In Wired Magazine.
2. Bastian, M. (2020). Transparency and Accountability in Digital Diplomacy. *Journal of Diplomatic Studies*, 12(2), 145-167.
3. Brown, C., & McCarty, R. (2018). *The New Dynamics of Digital Development in International Relations*. Cambridge University Press.
4. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. W.W. Norton & Company.
5. Castells, M. (2009). *Communication Power*. Oxford University Press.
6. Castells, M. (2012). *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age*. Polity.
7. Chen, A. (2020). Digital Public Diplomacy and Social Media: Trends and Implications. *Journal of Communication Studies*.

8. Chen, M. (2021). China vs. the United States in Digital Diplomacy: The New Global Competition for Digital Influence. *Global Affairs*, 7(4), 350-365.
9. European Commission. (2020). Digital Europe Programme. Retrieved from <https://ec.europa.eu/digital-europe>.
10. European Commission. (2021). Global Gateway: Europe's new strategy to boost smart, clean and secure links in digital, energy and transport sectors and to strengthen health, education and research systems across the world. Retrieved from <https://ec.europa.eu/global-gateway>.
11. European External Action Service. (2020). Cyber Diplomacy Toolbox. Retrieved from <https://eeas.europa.eu/cyber-diplomacy-toolbox>.
12. Gagliardone, I. (2020). China's Digital Silk Road and Its Impact on Global Internet Governance. *International Digital Diplomacy Journal*, 14(2), 75-92.
13. Garcia, L. (2020). Blockchain's Role in Digital Agreements and International Trust-Building. *World Politics Review*.
14. Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Stanford University Press.
15. Gilboa, E. (2016). The impact of digital technology on diplomacy. *International Studies Review*, 18(3), 417-431.
16. Hernandez, M. (2020). Artificial Intelligence and Digital Diplomacy: Opportunities and Challenges. *Foreign Affairs Journal*.
17. Hoffman, D. (2017). *The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence*. The MIT Press.
18. Holt, P. (2020). Digital Diplomacy and the Evolution of Foreign Policy. *Global Affairs Review*, 7(3), 34-56.
19. Johnson, T. (2021). Trust and Transparency in Cybersecurity: A Diplomatic Perspective. *Global Security Studies*.
20. Kettl, D. F. (2016). The Politics of Public Service: A Comparative Perspective. In *The Oxford Handbook of Public Administration*. Oxford University Press.
21. Krebs, V. (2019). Artificial Intelligence and Digital Diplomacy: Strategies for the Future. *Journal of Digital Diplomacy Studies*, 15(2), 89-105.
22. Krishna, S. (2020). Digital India as a Tool for International Influence. *Journal of Modern Diplomatic Studies*, 12(4), 302-320.

23. Lewis, J. (2019). Cybersecurity in Digital Diplomacy: Protecting International Relations. *Cybersecurity Policy Review*.
24. Li, X. (2021). Digital Silk Road: China's Strategy for a Digital Globalization. *Journal of International Relations*, 5(3), 112-129.
25. Margetts, H. Z., & Dunleavy, P. (2013). The Second Wave of Digital Era Governance: A New Framework for Public Administration. In *Public Administration Review*, 73(4), 500-513.
26. Martin, P. (2021). Blockchain in International Relations: Enhancing Transparency and Security. *Diplomatic Innovations Journal*.
27. Mohan, K. (2019). Digital India and India's Global Diplomacy. *Indian Journal of International Relations*, 6(4), 145-162.
28. Morris, K. (2021). The Impact of Social Media on Digital Diplomacy. *Social Media & Society*.
29. Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. Public Affairs.
30. OECD. (2019). *Going Digital: Shaping Policies, Improving Lives*. OECD Publishing.
31. Patel, A. (2019). India's Use of Social Media in International Relations: Digital Diplomacy in Action. *International Diplomacy Quarterly*, 5(2), 93-107.
32. Pavón, J. (2022). The EU's Digital Diplomacy and Its Global Impact: An Analytical Perspective. *Journal of European Foreign Affairs*, 19(2), 102-115.
33. Peterson, R. (2019). Data Analytics and Its Impact on Modern Diplomacy. *International Relations Journal*, 10(1), 47-61.
34. Prasad, R. (2020). ASEAN Collaboration and Digital India's Impact on Regional Stability. *Journal of Asian Affairs*, 17(3), 98-114.
35. Rao, V. (2021). Digital Diplomacy and India's Economic Influence. *Global Affairs Journal*, 8(2), 241-258.
36. Rodriguez, C. (2021). Promoting Digital Skills: A Critical Component of EU's Digital Europe Program. *Digital Policy Studies*, 8(1), 43-59.
37. Sahni, D. (2021). Social Media Strategies in India's Digital Diplomacy. *South Asia Digital Policy Review*, 3(1), 65-79.
38. Seib, P. (2016). *Real-Time Diplomacy: Politics and Power in the Social Media Era*. Palgrave Macmillan.

39. Smith, J. (2020). *Digital Diplomacy and International Relations: A Global Perspective*. Routledge.
40. Smith, R. (2021). Big Data in Foreign Policy: Analyzing Global Trends. *Journal of International Relations*.
41. Susskind, R. (2020). *Future Politics: Living Together in a World Transformed by Tech*. Oxford University Press.
42. Sun, S. (2021). The Role of Social Media in China's Global Diplomacy: A Case Study of Chinese Diplomats on Twitter. *Asia Media Journal*, 9(1), 21-34.
43. Walker, A. (2018). Training Digital Diplomats: Skills and Strategies for the Modern Era. *Diplomatic Review*, 6(4), 112-128.
44. Westcott, N. (2008). *Digital Diplomacy: The Impact of the Internet on International Relations*. Oxford Internet Institute.
45. Westcott, N. (2019). Digital diplomacy and global engagement. *Journal of Digital and Public Diplomacy*, 12(2), 135-150.
46. Zhang, Y. (2022). Weibo and WeChat: Tools for China's Digital Diplomacy. *Asian Political Studies*, 15(1), 34-50.
47. Zhao, X. (2022). China's Social Media Strategy: A New Era of Digital Diplomacy. *International Journal of China Studies*, 15(1), 55-70.
48. Zhao, L. (2021). The Global Implications of China's Digital Silk Road. *Journal of Global Policy and Governance*, 5(2), 34-50.
49. Zhao, K. (2023). *Digital Diplomacy: The Next Frontier in International Relations*. World Politics Review.
50. Zhou, R. (2020). The Rise of Digital Diplomacy in China: A Comparative Analysis. *Journal of Asian International Relations*, 16(2), 95-110.
51. Zeng, Y. (2021). Digital Technology and Global Governance: The Case of the Belt and Road Initiative. *Journal of International Relations and Development*.
52. Zhan, Q. (2021). Digital Diplomacy: Strategies for China's Global Influence. *Journal of Chinese Political Science*.